

Regina Renz, *Kobieta w społeczeństwie międzywojennej Kielecczyzny. Dom – praca – aktywność społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce 2008, ss. 2016.

W ostatnim czasie pojawia się coraz więcej prac poświęconych życiu codziennemu i pozycji społecznej kobiet na ziemiach polskich w różnych okresach historycznych. Jedną ze swych książek poświęciła tej problematyce Profesor Regina Renz, wydając w roku 2008 pozycję pt. *Kobieta w społeczeństwie międzywojennej Kielecczyzny. Dom – praca – aktywność społeczna*. Zakres chronologiczny monografii wyznacza czas istnienia II Rzeczypospolitej, zakres terytorialny obejmuje zaś obszar przedwojennego województwa kieleckiego.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów, które poprzedza wstęp, a zamyka ją zakończenie. W książce przedstawiono kilkanaście tabel statystycznych. Autorka wykorzystwała wiele źródeł archiwalnych pochodzących z różnych archiwów, na które składają się materiały: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Urzędu Wojewódzkiego Kieleckiego, Starostwa Powiatowego Kieleckiego, akta konsystorskie, akta kurii diecezjalnej czy ankieta dotycząca moralności rodzinnej parafian z lat 1920–1929. Sporą grupę stanowią także źródła

dła drukowane, takie jak wyniki powszechnych spisów ludności w odniesieniu do województwa kieleckiego zamieszczone w „Statystyce Polski” i inne wydawnictwa o charakterze statystycznym, materiały o charakterze sprawozdawczym wytworzone przez Inspekcję Pracy, dokumenty Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego dotyczące liczebności nauczycieli, sprawozdania Izby Rzemieślniczej w Kielcach za lata 1936 i 1937, sprawozdanie Akcji Katolickiej Diecezji Lubelskiej za 1934 r., sprawozdanie Zarządu Izby Lekarskiej za 1937 r., wyniki ankiety przeprowadzonej w roku 1927 dotyczącej warunków życia robotników w Warszawie, Łodzi i Zagłębiu Dąbrowskim, wybór dokumentów Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” za lata 1928–1948. Kolejną grupę źródeł wykorzystanych przez badaczkę stanowią źródła o charakterze pamiętnikarskim, księgi pamięci, prasa oraz kalendarze. Autorka skorzystała także z dużej liczby opracowań książkowych i artykułów z zakresu historii, socjologii, demografii i prasoznawstwa.

Pierwszy rozdział poświęcony jest kwestii kobiecej w okresie zaborów w odniesieniu do obszaru Królestwa Polskiego. Zawarte są w nim informacje o genezie ruchu emancypacyjnego kobiet, początkowo występującego pod nazwą ruchu „entuzjastek”, omówione zostały także zagadnienia dotyczące roli kobiet i ich pozycji w społeczeństwie, przedstawione sylwetki działaczek polskiego ruchu kobiecego oraz poruszona sprawa aktywności kobiet w ruchu socjalistycznym na przełomie XIX i XX w., a także jak wyglądały kwestie równouprawnienia kobiet podczas trwania I wojny światowej i zmiany, jakie zachodziły w tej dziedzinie w owym czasie.

Drugi rozdział dotyczy liczebności i struktury kobiet Kielecczyzny pod względem demograficznym, społecznym i narodowościowym w okresie dwudziestolecia międzywojennego. W rozdziale tym autorka wykorzystala kilka tabel statystycznych ukazujących strukturę kobiet z uwagi na wiek, stan cywilny, wskaźniki feminizacji czy też wykonywany zawód.

Trzeci rozdział porusza istotną sprawę aktywności zawodowej kobiet. Autorka omawia tę kwestię w odniesieniu do kobiet wiejskich zarówno chłopek, jak i ziemianek. Następnie analizie poddane zostały kobiety zatrudnione poza rolnictwem, w przemyśle i gospodarce drobnotowarowej, a także kobiety pracujące w różnych zawodach inteligenckich oraz jako służba domowa.

Kolejny rozdział porusza zagadnienia związane z rolą kobiet w rodzinie i w gospodarstwie domowym. Omówiona została tu

sprawa statusu prawnego kobiet w małżeństwie w XIX i XX w. na ziemiach polskich, ukazane zostały także modele rodziny w społecznościach katolickich i mojżeszowych, pozycja kobiety w rodzinach miejskich (drobnomieszczańskich, robotniczych i inteligentnych) oraz rola kobiet z punktu widzenia pełnionych przez nie funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Piąty rozdział przedstawia warunki życia codziennego kobiet reprezentujących różne stanowiska społeczne i ekonomiczne, pod kątem używanego przez nie ubioru, sposobu żywienia się, warunków mieszkaniowych i związanego z tym poziomu higieny, wykorzystania czasu wolnego i zainteresowań.

Rozdział szósty dotyczy kwestii związanych z życiem religijnym kobiet wyznania katolickiego i kobiet religii mojżeszowej. Autorka skupiła się tu na uwypukleniu różnych aspektów życia religijnego kobiet i uwarunkowań mających wpływ na przyjęty model życia religijnego. Poruszone też zostały kwestie przestrzegania przez kobiety, katoliczki i mojżeszowe, zasad, na których opiera się dana religia, uczestnictwa kobiet w życiu religijnym i kultywowania przez nie tradycji związanych z przynależnością do danego wyznania.

Siódmy rozdział poświęcony jest aktywności kulturalno-oświatowej kobiet. W pierwszym podrozdziale przedstawiono poziom wykształcenia społeczności kobiecej Kielecczyny. W drugim Autorka omawia działalność kobiet reprezentujących warstwę inteligentną na rzecz upowszechnienia oświaty i kultury poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju organizacjach i instytucjach.

Ostatni rozdział ukazuje z kolei aktywność społeczno-polityczną kobiet. Składa się z dwóch podrozdziałów, z których pierwszy dotyczy działalności społecznej kobiet Kielecczyny, a drugi roli jaką odegrały niektóre z nich w życiu politycznym tego województwa. Dokonana tu została ocena stopnia zaangażowania kobiet w działalność różnych partii politycznych wraz z uwypukleniem czynników, które miały wpływ na ten stan.

Niewątpliwie układ pracy jest właściwy. Autorka poruszyła w niej liczne aspekty życia kobiet na Kielecczyźnie w okresie istnienia II Rzeczypospolitej. Badaczka przedstawiła wiele danych statystycznych, dzięki którym można poznać opisywane zjawiska w ujęciu ilościowym. Pozwala to lepiej opisać omawianą rzeczywistość społeczną.

Wynikiem badań autorki jest stworzenie obrazu życia kobiet na Kielecczyźnie, kobiet z różnych grup społecznych, zawodowych,

narodowościowych i wyznaniowych. Określone zostały czynniki kształtujące pozycję i rolę kobiet na tym obszarze. Autorka podkreśla, że na życie kobiet wpływ miały normy obyczajowe, charakterystyczne dla danego środowiska społecznego, warunki życia i sytuacja materialna rodzin z różnych segmentów społeczeństwa, wykształcenie, oddziaływanie tradycji religijnych, wymagania stawiane kobietom w rodzinie i w miejscu pracy. Bardzo istotny był – na co także badaczka zwraca uwagę – wpływ statusu społecznego i ekonomicznego kobiet na ich aktywność zawodową, rodzaj wykonywanych przez te kobiety zawodów i postawy życiowe przez nie prezentowane. Zauważone zostały także zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-zawodowej kobiet i w ich życiu codziennym, będące wynikiem rozwoju cywilizacyjnego zachodzącego w dwudziestoleciu międzywojennym na ziemiach polskich, które szczególnie uwidoczniły się na wsi.

Ciekawym zabiegiem zastosowanym przez badaczkę było wykorzystanie wspomnień żyjących w tamtym czasie kobiet, dotyczących życia codziennego, pozycji kobiet w rodzinie i danej lokalnej społeczności oraz mówiących o ich aspiracjach, przede wszystkim zawodowych i edukacyjnych. Autorka sporo miejsca poświęciła na charakterystykę danej grupy społecznej lub narodowościowej. Dzięki temu możemy się dowiedzieć jak mentalność, zwyczaje, a także dość często przesady panujące w danej społeczności wpływały na pozycję kobiet oraz jakie w danym środowisku były oczekiwania wobec przedstawicielek płci pięknej.

Na końcu każdego z podrozdziałów autorka zawarła wnioski odnoszące się do omawianych w nich kwestii. W zakończeniu zostały przedstawione generalne konstatacje dotyczące sytuacji społecznej kobiet na obszarze międzywojennej Kielecczyzny. Autorka podkreśliła pozytywne tendencje wiążące się z emancypacją kobiet, co objawiało się w ich coraz częstszym dostępie do edukacji, rosnącej samodzielności ekonomicznej, zwiększającej się aktywności w życiu politycznym czy kulturalnym. Do negatywnych zjawisk zaliczyła występowanie w tym czasie dość już anachronicznych poglądów i przesądów dotyczących roli kobiet w obrębie rodziny i społeczeństwa, nadal gorsze w porównaniu z mężczyznami wykształcenie i zajmowanie przez nie niższych stanowisk, które były oczywiście gorzej opłacane.

Książka Reginy Renz stanowi więc pozycję wartościową, która ukazuje sytuację kobiet kieleckich w różnych aspektach ich życia.

Praca ta, choć ma wszelkie walory pracy naukowej, napisana jest w sposób przystępny i tym samym może być łatwo przyswajalna przez przeciętnego czytelnika.

ARKADIUSZ RZEPKOWSKI
UNIwersytet Łódzki